

ทัศนะผู้นำตามหลักพุทธธรรม

Perceived as leader of the Buddhist nature.

พระมหาประพันธ์ สิริบุญโญ

ศตวรรษ สงคามัน

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การที่ผู้นำพร้อมที่จะยอมรับว่าบุคคลอื่น มีความรู้หรือความเชี่ยวชาญมากกว่าตนเอง และพร้อมที่จะขอความรู้และรับฟังผู้อื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งในเรื่องของความปฏิบัตินี้ บางตำราก็เรียกให้จำเพาะไปเลยว่า ความถ่อมตัวทางปัญญา ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบัน ความรู้ ข้อมูลต่างๆ มีการแพร่กระจายไปอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว ทุกๆ คนมีโอกาสในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เท่ากันหมด อีกทั้งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว ย่อมเป็นไปได้ที่คนที่เคยเป็นผู้ที่สามารถที่จะรู้หรือเรียนรู้ในทุกอย่างได้อย่างรวดเร็วและมากกว่าคนอื่น ดังนั้นความถ่อมตัวทางปัญญานั้นคือการที่ผู้นำยอมรับว่าในหลายๆ เรื่องคนอื่นมีความรู้มากกว่าผู้นำ ดังนั้นผู้นำก็พร้อมที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งรู้จักที่จะใช้ประโยชน์จากความรู้ของผู้อื่นเพื่อประโยชน์ขององค์กร ผู้นำในยุคปัจจุบัน จะต้องยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นเร็วเกินกว่าที่ผู้นำเพียงคนเดียวจะสามารถที่จะติดตามและเรียนรู้ทุกอย่างได้ทันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเว้นการปฏิเสธจากผู้คนรอบข้าง จึงมองตามหลักพุทธธรรมโดยการถ่อมตัวเพื่อเข้าแสวงหาข้อมูลโดยชอบธรรมเพื่อจะพัฒนาตนเองและองค์กรสืบไป

คำสำคัญ: ทัศนะ, ผู้นำ, หลักพุทธธรรม

Abstract

The leader is ready to accept another person. Knowledge or expertise rather than their own. And be willing to seek out and listen to others, both inside and outside the organization. The subject of this practice. Some texts were referred to a specific moment that intellectual humility. This is because the current knowledge, the information is spread evenly and quickly, everyone has the opportunity to seek new knowledge as well as on changes in various fields quickly, it is impossible for the people. leadership can be learned or learn everything quickly than others. So humility is the intellectual leaders recognized that in many ways. I have more knowledge than the other leaders. Therefore, the leaders were ready to accept the opinions of others. As well as to take advantage of the knowledge of others to benefit the organization. Therefore, according to Buddhist doctrines by the humility to seek information in order to develop their own rationale and future.

Keywords : Attitude, leadership, Buddhist minister

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคเทคโนโลยีแห่งการสื่อสารแบบไร้พรมแดน เป็นการคุกคามทางสื่อออนไลน์ ที่เด็กและเยาวชนกำลังตกเป็นเหยื่อ

ที่เห็นเด่นชัดก็คือเกี่ยวข้องกับเรื่องอบายมุข 6 โดยเฉพาะเขตพื้นที่ที่เป็นสังคมเมืองและกำลังขยายวงกว้างไปสู่สังคมชนบท ฉะนั้นความอยู่รอดของประเทศชาติต้องอาศัยองค์ประกอบและปัจจัยหลายๆ ด้านโดยเฉพาะ ปัจจัยด้านการปกครองประเทศและผู้นำทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้อง บุคคลที่เป็นผู้นำเป็นชนชั้นปกครองหรือมนุษยชาติทั่วโลก เห็นว่านอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถในการปกครองแล้ว จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี มีจริยธรรมที่สูงกว่าบุคคลทั่วไป เพราะต้องทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลความทุกข์ความสุขของประชาชนถ้าหากบุคคลดังกล่าวนี้ขาดจริยธรรมหรือคุณสมบัติของผู้นำที่ดีย่อมนำมาพาประเทศไปสู่หายนะได้

เหตุการณ์หลายอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้คนไทยได้เรียนรู้มีประสบการณ์และเกิดความตระหนักว่า คุณสมบัติของผู้นำคือ จริยธรรม มีความจำเป็นและมีความสำคัญมากและจริยธรรมก่อให้เกิดวิกฤตศรัทธาที่มีต่อผู้นำในฐานะต่างๆ ตลอดจนถึงผู้นำของประเทศชาติและส่งผลให้เกิดการลดความขัดแย้งและเหตุการณ์รุนแรงต่างๆ ได้มากมายและนำไปสู่ความแตกแยกในสังคมอย่างรุนแรงแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ความขัดแย้งไม่ลงรอยของคนในชาติกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้สถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวัฒนธรรมตลอดจนความเหลื่อมล้ำทางานาอารยประเทศและอื่นๆ อีกมากมาย เกิดภาวะชะงักงันไม่มีทางออกและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาติและส่วนรวม ผู้นำในทุกๆ ระดับจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่จะนำมาพาไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองความร่มเย็นเป็นสุขอันเป็นเป้าหมายที่พึงประสงค์ของบุคคลและสังคมทั่วไป

ส่วนภาวะผู้นำ คือ การที่ผู้นำมีจริยธรรมมีความรู้ความสามารถมีศิลปะในการนำหมู่คณะเป็นผู้นำที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อคนทั้งระดับกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ภาวะผู้นำจึงเป็นคุณสมบัติที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่นับตั้งแต่กำเนิดมานั้นจำเป็นต้องมีผู้ดูแลคุ้มครองแม้เมื่อเติบโตขึ้นมาแล้ว มนุษย์จำเป็นต้องมีผู้นำหรือผู้ปกครองที่มีความสามารถในการพัฒนาแก้ไขปัญหาและนำไปสู่จุดหมายที่ดีได้ เมื่อเป็นเช่นนี้การมีผู้นำที่ดีนั้น จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย พลาโต (Plato) นักปรัชญาตะวันตกก็ได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีที่พึงประสงค์นั้น ควรมีคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งของความเป็นนักปราชญ์เป็นผู้ที่มีความรู้และความยุติธรรมเพียบพร้อมและโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น มนุษย์จำนวนมากไม่สามารถปกครองตนเองได้ ผู้นำชาวอินเดียและนักต่อสู้ด้วยวิธีอหิงสา ท่านมหาตมะคานธี ได้กล่าวว่า ผู้นำย่อมไร้ประโยชน์เมื่อเขาทำตรงกันข้ามกับวิธีอหิงสากับตนเอง แม้เขาจะอยู่แวดล้อมด้วยผู้คนที่มีทัศนคติตามถ้าเขาไม่เชื่อมั่นและศรัทธา เขาย่อมจะล่องลอยไปเหมือนเรือที่ไม่มีหางเสือ (พิมพ์ชนก สืบพงษ์สังข์, 2542 : 2)

ส่วนการยอมรับในเรื่องการปรับตัวว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การตัดสินใจที่ผ่านมามาอาจจะผิดพลาด และผู้นำจะต้องพร้อมที่จะเปลี่ยนการตัดสินใจจากข้อมูลใหม่ๆ ที่ได้รับในอดีต การที่ผู้นำเปลี่ยนการตัดสินใจไปมาอาจจะดูแล้วเป็นจุดอ่อนและผิดพลาดของความเป็นผู้นำที่ดี แต่ในยุคที่การเปลี่ยนแปลงเกิดอย่างรวดเร็ว ผู้นำจะได้รับข้อมูลใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นความสามารถในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงและยอมรับที่จะเปลี่ยนการตัดสินใจ จากข้อมูลใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น โดยไม่มองว่าเป็นจุดอ่อนหรือเรื่องน่าอายจึงกลายเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำยุค 4.0 ตลอดจนความสามารถในการมองเห็นถึงทิศทางในระยะไกล แม้จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหรือความไม่แน่นอนในระยะสั้น และการมีส่วนร่วม การที่ผู้นำพร้อมที่จะสื่อสาร รับฟัง พูดคุย กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การสื่อสารและการมีส่วนร่วมกลายเป็นกลไกหนึ่งที่ผู้นำจะต้องมีพื้นฐานในหลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเบื้องต้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

ประเสริฐ คำลุน ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความคิดเห็นของผู้นำเกี่ยวกับจริยธรรมการครองตนตามแนวพุทธศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำเห็นด้วยเกี่ยวกับจริยธรรมการครองตนตามแนวพุทธศาสตร์อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อด้านสังคม ผู้นำเห็นว่าควรนำหลักศีล 5 มาใช้ในการครองตน ด้านเศรษฐกิจ เห็นว่าผู้นำควรจะเป็นตัวอย่างในการเสียภาษีให้แก่รัฐ ด้านการปกครอง ผู้นำเห็นว่าควรนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการของตน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นตามตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ โดยภาพรวม ผู้นำมีความคิดเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมการครองตนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักพุทธธรรมมีลักษณะเป็นสากล เหมาะสำหรับผู้คนทุกเพศ ทุกวัย และทุกชนชั้น ได้มีการอบรมปลูกฝัง จริยธรรม ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งถึงผู้ใหญ่ ทั้งจากครอบครัว วัดและโรงเรียน จึงทำให้มีความคิดเห็นที่ถูกต้องตรงตามเหมือนกัน (ประเสริฐ คำลุน, 2550 : 135)

พิมพ์ชนก สืบพงษ์สังข์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำในชาตก ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำคือบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จในชีวิตตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีงามให้ผู้อื่นได้ประพฤติตาม ผู้นำที่พึงประสงค์ในชาตกนั้นส่วนมากคือตัวของพระโพธิสัตว์ในชาตกแต่ละเรื่องนั่นเอง พระโพธิสัตว์แม้จะเกิดในชนชั้นวรรณะใด มีสถานภาพเช่นใด มีอาชีพใดจะดำรงเป็นผู้นำโดยตำแหน่งหรือไม่ก็ตามบุคคลนั้นจะเป็นผู้ที่มีจริยธรรมอย่างเด่นชัดเป็นที่ยอมรับและสามารถนำพาผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จได้ทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ (พิมพ์ชนก สืบพงษ์สังข์, 210) ส่วนบุคคลที่เป็นผู้นำโดยตำแหน่งเช่น เป็นกษัตริย์ เป็นนักบวช เป็นอำมาตย์ เป็นครู หรืออาชีพอื่นๆ แต่ไม่มีจริยธรรมในตน บุคคลนั้นย่อมไม่สามารถนำพาประชาชนไปสู่ความสุขความร่มเย็นที่แท้จริงในชีวิตได้ และหากบุคคลดังกล่าวมีโอกาสปกครองประเทศชาติเขาก็ย่อมไม่สามารถนำพาประเทศชาติไปสู่ความสันติสุขได้อย่างแท้จริงบุคคลนั้นย่อมเป็นผู้นำที่ไม่พึงประสงค์อย่างแน่นอน

ศิริชัย พลับพิบูลย์ (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับผลการดำเนินงานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า 1.พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสงครามอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าผู้บริหารมีพฤติกรรมผู้นำแบบกิจสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก ในขณะที่พฤติกรรมผู้นำแบบมิตรสัมพันธ์มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 2.ผลการดำเนินงานของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสงคราม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากในขณะที่การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนมีการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย 3.พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสงครามในระดับปานกลางในขณะที่พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาแบบกิจสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานของโรงเรียนในระดับปานกลาง ส่วนพฤติกรรมแบบมิตรสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานของโรงเรียนในระดับน้อย

อุทัย ดีปาละ (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชน อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า 1.การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง 2.ผู้นำชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่ในระดับพอใช้ 3.ผู้นำชุมชนมีความรู้แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านการติดตามประเมินผลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4.แนวทางแก้ไขปัญหายั่งยืนของการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชน อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน ได้แก่ ควรขยายเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไปยังทุกกลุ่มวัยในสังคม ผู้นำชุมชนควรเป็นแบบอย่างที่ดีด้านสุขภาพหรือเป็นบุคคลต้นแบบด้าน

สุขภาพ ควรแก้ไขปัญหาโดยเน้นหนักไปที่กลุ่มเยาวชนโดยเริ่มต้นที่สถาบันครอบครัว ควรมีการกำหนดสถานที่ในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และควรกระทำอย่างต่อเนื่อง

สมพงษ์ เกษมสิน (อ้างใน เนติธร สอนขำ, 2552) ได้กล่าวว่า ผู้นำ คือ หัวหน้าที่ของหน่วยงานหรือผู้บังคับบัญชาสูงสุดในหน่วยงานนั้นเอง โดยเฉพาะผู้นำในทางการบริหาร (Administrative Leadership) แล้วประจักษ์ชัดว่าผู้นำขององค์กรหรือหน่วยงาน คือผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยงานนั้นๆ พิจารณาผู้นำในแง่ของกลุ่ม โดยทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยการ การจูงใจ การริเริ่มการประนีประนอมและการประสานงานสำหรับการศึกษาของกลุ่มที่มีพฤติกรรมนั้น จะเน้นความสำคัญของภาระหน้าที่ผู้นำเกี่ยวกับการวินิจฉัยสั่งการเป็นส่วนใหญ่ พฤติกรรมของผู้นำดำเนินไปได้ก็โดยอาศัยอำนาจหน้าที่และอำนาจที่มีเป็นเครื่องมือทั้งในลักษณะที่เป็นพิธีการ (Informal) ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดพลังร่วมกันของกลุ่ม มุ่งให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

กล่าวได้ว่า ผู้นำคือทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำพาลูกน้องและองค์กรของตนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ โดยเฉพาะผู้นำที่ถูกเลือกตั้งมาหรือผู้นำที่ถูกแต่งตั้งมา ผู้นำเหล่านี้ไม่ว่าจะมาด้วยวิธีการใดสิ่งหนึ่งที่ผู้นำจะต้องมีเป็นคุณลักษณะติดตัวนั่นก็คือ ภาวะความเป็นผู้นำ ฉะนั้นแล้วภาวะผู้นำจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำจะต้องมีอยู่ในตัว เช่น เป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพหน้าตาดีมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานไม่ย่อท้อต่องานว่าจะหนักหรือเบามีความรู้ความสามารถในการปกครองเป็นที่ยอมรับของสังคมสามารถนำพาลูกน้องไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ และนอกจากมีภาวะความเป็นผู้นำแล้วสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้นำจะขาดไม่ได้เลยและจะต้องมีติดตัวผู้นำอยู่ทุกเมื่อไม่ว่าผู้นำจะไปปรากฏตัวอยู่ ณ ที่แห่งหนใดจะอยู่ในสังคมหรืออยู่นอกสังคมก็ตาม นั่นก็คือคุณธรรมและจริยธรรมนั่นเอง

ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ

คำว่าผู้นำ และ ภาวะผู้นำนั้น คำสองคำนี้เป็นคำที่มีความหมายที่ใกล้เคียงกันมากและคำสองคำนี้นอกจากจะมีความหมายที่ใกล้เคียงกันแล้วยังต้องนำมาใช้ควบคู่กันอีกด้วย ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงขอเสนอความคล้ายคลึงและความแตกต่างของคำว่าผู้นำและภาวะผู้นำ ที่นักวิชาการแต่ละท่านที่ได้ให้ความหมายไว้ ดังต่อไปนี้ ปทานุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย ฉบับสมบูรณ์ ได้ให้ความหมาย เกี่ยวกับผู้นำต่างๆ (คณิน บุญสุวรรณ, 2548 : 608-610) ดังต่อไปนี้ ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรที่สมาชิกในสังกัดพรรคของตนมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และมีจำนวนมากที่สุดในการบรรดาพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ตำแหน่งผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรนี้ ก็เช่นเดียวกับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ ต้องมีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง โดยมีประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

ผู้บริหารท้องถิ่น หมายถึง ผู้บริหารในองค์กรปกครองท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ผู้บริหารท้องถิ่นประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรีนคร อำเภอ และตำบล รวมทั้งประธานกรรมการบริหารส่วนตำบล (อบต.) นอกจากนั้น ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ก็ถือว่าเป็นผู้บริหารท้องถิ่นด้วย รัฐธรรมนูญได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในเรื่องที่มาหรือการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่นเอาไว้อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับหลักการของระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เริ่มต้นทีเดียว ผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่น จะเป็นการเลือกตั้งโดยตรงก็ได้ หรือเป็นการเลือกตั้งโดยอ้อม คือมาจากความเห็นของสภาท้องถิ่นก็ได้ การเลือกตั้งโดยตรงให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยและลับ เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้ว ให้มีวาระดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี ผู้บริหารท้องถิ่นจะเป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ หรือเป็นพนักงานของหน่วยงานรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ไม่ได้

นักวิชาการได้ให้ความหมายของผู้ผู้นำไว้ต่างๆ กันหลายทศนะ ดังต่อไปนี้ ธรรมรส โชติกุญชร (อ้างใน ประเสริฐ คำลุน, หน้า 19) ผู้นำคือ บุคคลที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาหรือได้รับการยกย่องขึ้นมาเป็นหัวหน้า มีความรู้ความสามารถในการปกครอง บังคับบัญชาและอาจรักษาผู้ใต้ปกครองหรือลูกน้องไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้ ด้านกิตติยัคคานนท์ ผู้นำคือ บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับการยกย่องขึ้นเป็นหัวหน้าและเป็นผู้ตัดสินใจ เนื่องจากเป็นผู้มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและอาจจะพาผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้

วิเชียร วิทย์อุดม (2550) ผู้นำ คือบุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นผู้นำและต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถอันเกิดจากตัวของเขาเอง จนเป็นที่ยอมรับหรือยกย่องของกลุ่มให้เป็นผู้นำและนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2548) ผู้นำ คือบุคคลที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งอาจโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถที่จะจูงใจชักนำ หรือชักนำให้สมาชิกของกลุ่มรวมพลังเพื่อปฏิบัติการกิจต่างๆ ของกลุ่มให้สำเร็จ

แนวคิดของ ออร์ตเว ทิต ได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำ จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ คือ จะต้องมีความกล้าหาญและพลังประสาทเพื่อที่จะเป็นพลังแห่งการรู้จุดมุ่งหมายและแนวทางที่จะพัฒนาประเทศด้วยความกระตือรือร้น ความเป็นมิตรและความรัก ความน่าเชื่อถือ ความกล้าตัดสินใจโดยใช้สติปัญญาความรอบรู้ ซึ่งจะทำให้เป็นครูที่ดีมีศรัทธาและความเชื่อมั่น ตลอดจนมีทักษะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2537) ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงเข้าใจได้ว่า ผู้นำ คือบุคคลที่ต้องมีองค์ประกอบด้วยลักษณะต่างๆดังต่อไปนี้ กล่าวคือ ผู้นำ (Leader) คือบุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นหัวหน้าจากสมาชิกในกลุ่ม เนื่องจากลักษณะใดลักษณะหนึ่งอันเกิดจากบุคลิกลักษณะของเขาในสถานการณ์หนึ่งๆซึ่งยอมรับในตัวของเขา เช่น เป็นคนกล้า มีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญาฉลาดหลักแหลมกว่าคนอื่นแต่ตรงกันข้ามอาจจะไม่มีลักษณะของความเป็นผู้นำหรือมีภาวะผู้นำก็ได้ และอีกประการหนึ่งคือ คุณลักษณะ หรือ คุณสมบัติของผู้นำที่ทำให้ผู้นำประสบผลสำเร็จในการนำนั้น ซึ่งได้แก่ มีจริยธรรมเป็นคุณลักษณะหรือข้อควรปฏิบัติของผู้นำและความรู้ ความสามารถในการนำของผู้นำที่มีอยู่ในจิตใจและประพฤติปฏิบัติจนติดตัวเป็นนิสัย นอกจากนั้นต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องจากสังคม เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการปกครองสามารถนำพาลูกน้องไปสู่เป้าหมายได้และยังต้องเป็นบุคคลที่มีบุคลิกรูปร่างหน้าตาดีอีกด้วย

ส่วนภาวะผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการโดยกระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันในอันที่จะบรรลุเป้าหมาย หรือภาวะผู้นำอาจจะหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะชักจูงผู้อื่นให้ร่วมมือร่วมใจกับตนดำเนินการไปสู่จุดหมายของตนได้ (อรุณ รักธรรม, 2550 : 5) นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของภาวะความเป็นผู้นำไว้อย่างน่าสนใจ ดังต่อไปนี้ (ณัฐนรี ศรีทอง, 2552 : 77-78) คุณส์ และ ไวริช (อ้างใน ธวัช บุญยณ, 2550 : 1-2) อธิบายว่า ภาวะความเป็นผู้นำเป็นเรื่องของศิลปะของบุคคลในการใช้อิทธิพล หรือกระบวนการใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นเพื่อให้มีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำงานจนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของกลุ่ม และนอกจากนั้น ภาวะผู้นำ (Leadership) มีผู้ให้ความหมายหลายท่านด้วยกันคือ พระธรรมปิฎก เสนอว่า ภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติของบุคคล อาทิ สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่พึงตามโดยถูกต้องตามธรรม ด้วยเหตุดังกล่าวที่ได้กล่าวมาข้างต้นผู้เขียนจึงเข้าใจได้ว่านอกจากจะเป็นผู้นำแล้วสิ่งหนึ่งที่ผู้นำต้องมีติดตัวนั้นก็คือ ความมีภาวะผู้นำในตัวนั่นเอง กล่าวคือ ภาวะผู้นำ (Leadership) หรือความเป็นผู้นำจะต้องมีบุคลิกภาพพิเศษหลายอย่างสามารถที่จะบังคับบัญชาผู้อื่นได้ โดยอาศัยอำนาจหน้าที่จากตำแหน่งและอำนาจบารมีที่ได้จากตัวของเขาเองเป็นเครื่องมือ และจะสามารถจะสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความเชื่อถือ ยอมรับร่วมมือหรือยอมรับในตัวของเขาได้ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพลักษณะของความเป็นผู้นำ ความรู้ ความสามารถ ความคิดริเริ่ม การตัดสินใจ

ลาฯ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายของกลุ่มหรือขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ซึ่งในบางขณะคนที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นผู้นำ แต่ก็ไม่ได้เป็นที่ยอมรับของผู้ใต้บังคับบัญชา ก็อาจจะพูดได้ว่าเขาไม่มีภาวะผู้นำ ตรงกันข้ามบางคนไม่ได้เป็นผู้นำ แต่กลับได้รับความเชื่อถือ ยอมรับและร่วมมือปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำแนะนำ ปฏิบัติตาม ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวสอดคล้องกับคำพูดที่ว่า “ผู้นำอาจจะไม่มีความเป็นภาวะผู้นำ ผู้มีภาวะเป็นผู้นำอาจจะไม่ได้เป็นผู้นำ” ซึ่งเมื่อเราพิจารณาเปรียบเทียบความหมายของคำว่า “ผู้นำ” กับ “ภาวะผู้นำ” จะเห็นได้ว่า ผู้นำหมายถึงบุคคลซึ่งจะเน้นในเรื่องบุคลิกภาพของตัวคนนั้น แต่ภาวะผู้นำจะเป็นเรื่องลักษณะหรือคุณสมบัติของบุคคลนั้นที่จะช่วยส่งเสริมในด้านการดำเนินการของหมู่คณะให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

ทักษะของผู้นำที่มีต่อหลักพุทธธรรม

ในคัมภีร์ชาดกมีเรื่องราวเกี่ยวกับผู้นำที่ไม่พึงประสงค์นี้ให้ได้ศึกษาอย่างมากมาย เพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่างของผู้นำที่ไม่ควรจะลอกเลียนแบบภาวะผู้นำในชาดกเป็นความสามารถของพระโพธิสัตว์ในการนำพาตนเองและผู้อื่นให้ตั้งอยู่ในจริยธรรมและความดี และปฏิบัติตนเพื่อประสบความสำเร็จและความเจริญในชีวิตภาวะผู้นำของพระโพธิสัตว์เป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกจากพระโพธิสัตว์ได้บุคคลสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนจากความเป็นผู้นำที่ไม่พึงประสงค์ไปสู่ความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ได้ โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำที่พึงประสงค์และพัฒนาจริยธรรมนั้นๆ ให้เกิดขึ้นในตนเอง ก่อนที่บุคคลจะก้าวขึ้นสู่ความเป็นผู้นำในตำแหน่งใดก็ตามในสถาบันใดก็ตาม บุคคลนั้นจะต้องมีความสามารถนำพาตนเองให้อยู่ในศีลธรรมอันดีให้ได้เสียก่อน

ผู้นำที่พึงประสงค์ในชาดก จะต้องมີคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดีและดำรงตนอยู่ในจริยธรรมหลากหลายประการ เช่น ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อธิปาธ 4 ความไม่มัวเมา 4 สัมปรีชธรรม 7 ผู้นำที่พึงประสงค์ในชาดก หรือส่วนมากคือพระโพธิสัตว์นั้นจะแสดงให้เห็นความสำคัญของธรรมะแต่ละข้อ ซึ่งเมื่อบุคคลศึกษาแล้วย่อมได้ข้อคิดและนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตของบุคคลทุกๆ คนในทุกๆ สถาบันทางสังคมตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันการเมือง การปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา และสถาบันทางสังคมอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งทำให้ทราบว่าธรรมะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลดำรงตนเป็นผู้นำทางสังคมได้อย่างยอดเยี่ยม และเป็นไปอย่างถูกครรลองของศีลธรรมอันดี พระโพธิสัตว์แม้จะกำเนิดเป็นมนุษย์เป็นเทวดาหรือเป็นสัตว์ล้วนมีบทบาทความเป็นผู้นำทางศีลธรรมในชาดกแต่ละเรื่องอย่างเด่นชัดและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ ให้ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมที่ดีเช่นกัน ซึ่งจากชาดกได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สัตบุรุษหรือคนดีเท่านั้นจึงจะเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ได้

จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาผู้นำแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันโดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองที่ได้วางกรอบในการปฏิบัติงานของข้าราชการประจำโดยวางกฎระเบียบออกมาใช้ในหน่วยงานข้าราชการให้ถือประพฤติปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันเพื่อที่จะให้การปฏิบัติงานของข้าราชการมุ่งไปสู่เป้าหมายอย่างชัดเจนและรวดเร็วถูกต้องแม่นยำแต่ในทางปฏิบัติไม่เป็นเช่นนั้นเพราะการปฏิบัติงานของข้าราชการประจำยังถูกข้าราชการเมืองแทรกแซงในการปฏิบัติส่งผลให้การปฏิบัติงานไม่มีความเป็นอิสระมากเท่าที่ควรการปฏิบัติงานจึงไม่สนองต่อความต้องการของประชาชนเท่าที่ควรสิ่งที่ผู้นำควรนำไปพิจารณาตามหลักพุทธธรรมดังต่อไปนี้

1. เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานของระบบและคน ถึงแม้ผู้นำองค์กรจะได้เปลี่ยนระบบการปฏิบัติงานของข้าราชการมีโยกย้ายจัดสรรปันส่วนวางระบบให้ข้าราชการปฏิบัติงานให้ตรงกับความต้องการเฉพาะด้านแต่ก็ยังไม่ได้บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควรเพราะข้าราชการยังยึดติดในระบบเก่าอยู่จึงยากที่จะมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของตัวข้าราชการให้หันมาปฏิบัติในระบบใหม่เพื่อทันต่อสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอย่างรวดเร็วจึงทำให้วิธีการทำงานของระบบงานกับระบบของคนไม่มีความสอดคล้องกันเท่าที่ควร

2. มุ่งให้ประชาชนศรัทธาต่อระบอบราชการ

ภาวะผู้นำของระบบราชการในยุคปัจจุบันจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยทำให้ประชาชนมองระบบราชการมีความมั่นคงแข็งแรงสร้างความศรัทธาให้กับประชาชนอย่างล้นหลามต่อระบบราชการแต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาในระบบราชการก็คือตัวผู้นำโดยเฉพาะยุคหลังๆได้มีการเปลี่ยนตัวผู้นำทางการเมืองบ่อยครั้งส่งผลให้การมองระบบราชการในสายตาประชาชนขาดเสถียรภาพในการปกครองประเทศของผู้นำโดยเฉพาะผู้นำที่มาจากการยึดอำนาจส่งผลให้ประเทศหยุดชะงักในการพัฒนาทั้งระบบประกอบด้วย เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

3. มุ่งบริการประชาชน

ทุกยุคทุกสมัยจะเห็นได้ว่าการบริการสาธารณะหรือบริการประชาชนเป็นอำนาจหน้าที่ของระบบราชการหรือตัวข้าราชการนั่นเองเพราะอำนาจหน้าที่ของข้าราชการต้องสนองเบื้องพระยุคลบาท ฉะนั้นแล้วเป้าหมายสูงสุดของผู้ปกครองประเทศจึงมีความหวังอย่างยิ่งที่จะให้ข้าราชการเป็นเครื่องมือในการบริการสาธารณะหรือบริการประชาชนให้ประชาชนมีความพึงพอใจในการบริการของข้าราชการมากที่สุดแต่จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติกลับตรงกันข้ามเพราะระบบข้าราชการยังเป็นการยึดรูปแบบเจ้าขุนมูลนายส่งผลให้ประชาชนยังมีความเกรงกลัวในอำนาจของข้าราชการทำให้เกิดช่องว่างระหว่างข้าราชการกับประชาชนเข้าไม่ถึงซึ่งกันและกัน การบริการของข้าราชการที่มีต่อประชาชนจึงทำให้ขาดประสิทธิภาพไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร

4. ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาหลังจากการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงคณะผู้บริหารประเทศ อำนาจในการตรวจสอบของฝ่ายองค์กรอิสระก็ลดน้อยลงไปด้วย ทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่อย่างจำกัดก็ถูกนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือยส่งผลให้ประเทศชาติเสียหายอย่างมากโดยเฉพาะในวงการราชการที่ขาดการตรวจสอบจากหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบเนื่องด้วยอำนาจบางอย่างไปจำกัดอยู่ที่คณะปฏิวัติส่งผลให้การบริหารงานของหน่วยงานราชการไม่เป็นอิสระต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของคณะปฏิวัติส่งผลกระทบต่อการทำงานของทรัพยากรที่มีอยู่นำมาใช้ไม่ถูกทางทั้งที่ประโยชน์สูงสุดจะตกอยู่ที่ประชาชนแต่ในทางปฏิบัติไม่เป็นเช่นนั้น

(5) ส่วนราชการช่วยสนับสนุนภาคประชาชนและธุรกิจเอกชนให้เข้มแข็งและเป็นพื้นฐานรากหญ้าของการพัฒนาประเทศ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนถึงแม้จะจับมือกันในการพัฒนาประเทศแต่ถึงอย่างไรตามทัศนะของผู้นำในวงการเอกชนก็หนีไม่พ้นกับคำว่าแสวงหากำไรอยู่ดี ฉะนั้นความคาดหวังของระบบราชการที่มีต่อภาคเอกชนจึงไม่ประสบผลสำเร็จมากเท่าที่ควรส่งผลให้ภาคประชาชน

บทสรุป

ความถ่อมตัวซึ่งคือการที่ผู้นำพร้อมที่จะยอมรับว่าบุคคลอื่น มีความรู้หรือความเชี่ยวชาญมากกว่าตนเอง และพร้อมที่จะขอความรู้และรับฟังผู้อื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งในเรื่องของความถ่อมตัวนี้ หลายคนมองของนักวิชาการอาจจะกล่าวหรือเขียนไว้ว่า ความถ่อมตัวทางปัญญานั้นเนื่องในปัจจุบัน ความรู้ ข้อมูลต่างๆ มีการแพร่กระจายไปอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว ทุกๆ คนมีโอกาสในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เท่ากันหมด อีกทั้งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว ย่อมเป็นไปได้ที่คนที่เป็นผู้นำสามารถที่จะรู้หรือเรียนรู้ในทุกสิ่งได้อย่างรวดเร็วและมากกว่าคนอื่น กล่าวได้ว่าความถ่อมตัวทางปัญญานั้นคือการที่ผู้นำยอมรับว่าในหลายๆ เรื่องคนอื่นมีความรู้มากกว่าผู้นำ ซึ่งผู้นำก็พร้อมที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งรู้จักที่จะใช้ประโยชน์จากความรู้ของผู้อื่นเพื่อประโยชน์ขององค์กร ผู้นำในยุคปัจจุบัน จะต้องยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นเร็วเกินกว่าที่ผู้นำเพียงคนเดียวจะสามารถที่จะติดตามและเรียนรู้ทุกอย่างได้ทันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเว้นการปฏิเสธจากผู้นับถือ ข้าง จึงมองตามหลักพุทธธรรมโดยการถ่อมตัวเพื่อเข้าแสวงหาข้อมูลโดยชอบธรรมเพื่อจะพัฒนาตนเองและองค์กรสืบไป

การปรับตัวนั้นหมายถึงการยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การตัดสินใจที่ผ่านมามีโอกาสผิดพลาด และผู้นำจะต้องพร้อมที่จะเปลี่ยนการตัดสินใจจากข้อมูลใหม่ๆ ที่ได้รับในอดีต การที่ผู้นำเปลี่ยนการตัดสินใจไปมาอาจจะดูแล้วเป็นจุดอ่อนและผิดหลักของความเป็นผู้นำที่ดี แต่ในยุคที่การเปลี่ยนแปลงเกิดอย่างรวดเร็ว ผู้นำจะได้รับข้อมูลใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นความสามารถในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงและยอมรับที่จะเปลี่ยนการตัดสินใจ จากข้อมูลใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น โดยไม่มองว่าเป็นจุดอ่อนหรือเรื่องน่าอายจึงกลายเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำยุคปัจจุบัน

มีวิสัยทัศน์ คือความสามารถในการมองเห็นถึงทิศทางในระยะไกล แม้จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหรือความไม่แน่นอนในระยะสั้น ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์จะเป็นผู้นำที่ได้เปรียบองค์กรอื่นๆ ที่อยู่รอบด้านไม่ว่าจะเจอปัญหาและอุปสรรคที่คับขันเพียงใดก็ตาม นอกจากนี้ผู้นำที่พึงประสงค์จะต้องกล้าหาญและกล้าตัดสินใจโดยอยู่ในพื้นฐานหลักคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งการตัดสินใจจะไม่ทำให้สังคมรอบข้างได้รับผลกระทบในสิ่งที่ตนได้สั่งการ แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่เสียเปรียบก็ตาม

การมีส่วนร่วม คือการที่ผู้นำพร้อมที่จะสื่อสาร รับฟัง พูดคุย กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การสื่อสารและการมีส่วนร่วมกลายเป็นกลไกหนึ่งที่ผู้นำจะต้องได้รับข้อมูล ความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา และในทางกลับกันก็เป็นช่องทางให้ผู้นำได้สื่อสารถึงทิศทางและการตัดสินใจที่เกิดขึ้น นอกเหนือจากคุณลักษณะที่สำคัญทั้งสี่ประการข้างต้นแล้ว ผู้นำในยุคปัจจุบันยังจะต้องมีพฤติกรรมที่สำคัญอีกสามประการที่ส่งเสริมให้สามารถบริหารงานในสภาพแวดล้อมที่ตึงเครียดตลอดเวลา ได้แก่ การที่ไม่หยุดที่จะติดตามการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกองค์กรตลอดเวลา เพื่อแสวงหาโอกาสและปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นหรือการใช้ข้อมูลและข่าวสารต่างๆ ในการตัดสินใจ ทำให้การตัดสินใจต่างๆ มาจากข้อเท็จจริงและการเคลื่อนไหวและตัดสินใจที่รวดเร็ว โดยให้ความสำคัญกับความเร็วมากกว่าความสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

คณิน บุญสุวรรณ. ปทานุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:ฝ่ายโรงพิมพ์ บริษัท ตาตาพับลิเคชั่นจำกัด, 2548.

ธวัช บุญยณ. ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร:โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์, 2550.

ณรงค์ สินสวดี. ผู้นำการเมือง:แนวทางวิเคราะห์และกรณีศึกษา. กรุงเทพมหานคร: วชิรนทร์การพิมพ์จำกัด, 2537.

ณัฐนรี ศรีทอง. การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร:โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์, 2552.

ประเสริฐ คำลุน. “ความคิดเห็นของผู้นำเกี่ยวกับจริยธรรมการครองตนตามแนวพุทธศาสตร์”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2550.

วิเชียร วิทยอุดม. ภาวะผู้นำ ฉบับก้าวหน้ายุค. กรุงเทพมหานคร:ธีระฟิล์ม และ ไชเท็กซ์จำกัด, 2550.

ศิริชัย พลัทธิบูลย์. “ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับผลการดำเนินงานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสงคราม”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2548.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร:วิรัตน์ เอ็ดดุกะชั่นจำกัด, 2548.

เนติธร สอนข้า. “ภาวะผู้นำในคัมภีร์พุทธทศนิกาย”. สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.

อรุณ รักธรรม. **หลักมนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2550.

อุทัย ดีपालะ, “การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชนอำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและการพัฒนา**
ประชาคมเมืองและชนบท. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุตรดิตถ์, 2551.

อุทัย หิรัญโต. **ศิลปศาสตร์ของนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร์, 2520.